

СУЧАСНА ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК ЕЛЕМЕНТ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ СЛУЖБОВО-БОЙОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

MODERN FISCAL POLICY AS AN ELEMENT OF EXTERNAL ENVIRONMENT OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE SECTOR OF SERVICE AND COMBAT SUPPORT OF NATIONAL SECURITY

Павлютін Ю.М.

кандидат юридичних наук, докторант

Національна академія Служби безпеки України

У статті розглянуто особливості трансформації та системного удосконалення окремих організаційно-правових механізмів у сфері забезпечення національної безпеки держави за участю широкого кола суб'єктів виконавчої гілки влади, з урахуванням передового світового досвіду та країн Європейського Союзу.

Проведено історико-правовий аналіз економічних реформ у новоствореній незалежній державі, проблем переходу до ринкових відносин, зміни форм власності, фінансової системи та легалізації підприємницької діяльності, які закладені у сучасну фіскальну політику.

Виділено низку ризиків, що впливають на стан національної безпеки та протидія яким включатиме службово-бойові заходи: збереження високого рівня тінізації фінансових потоків; недостатня надійність вітчизняного фондового ринку та страхових інститутів; спотворення механізмів конкуренції; неформальна зайнятість та тінізація заробітних плат; маніпуляції з розміром офіційних доходів; тінізація земельних відносин.

Наголошено, що Державна фіскальна політика періоду становлення незалежності України характеризувалася достатньо значним тиском на платників податків, що суттєво вплинуло на розвиток тіньового сектору економіки. Зроблено висновок, що подолання негативної тенденції перерозподілу національного доходу на користь тіньової економіки вимагає проведення комплексу заходів забезпечення національної безпеки, спрямованих на контрольовану лібералізацію системи оподаткування, поліпшення інвестиційного клімату, поряд з цим, посилення кримінальної, адміністративної, фінансової відповідальності за порушення законодавства в сфері оподаткування, введення суттєвого контролю за видатками фізичних осіб, налагодження ефективної взаємодії між суб'єктами службово-бойового забезпечення національної безпеки, правоохоронними та контролюючими органами.

Особлива роль у проведенні цих та інших заходів забезпечення національної безпеки відведена заходам публічного адміністрування, що спрямовані на забезпечення сталого економічного зростання та створення сприятливих умов для розвитку бізнесу в Україні, реформи податкової системи та реформування Державної фіскальної служби України.

Ключові слова: фіскальна політика, національна безпека, фіскальна служба, адміністрування.

The article considers the features of transformation and systematic improvement of certain organizational and legal mechanisms in the field of national security of the state with the participation of a wide range of executive branch, taking into account best international experience and the European Union. economic reforms in the newly created independent state, the problems of transition to market relations, changes in ownership, financial system and legalization of entrepreneurial activity, which are embedded in modern fiscal policy.

A number of risks have been identified that affect the state of national security and counteraction to which will include service and combat measures: maintaining a high level of shadowing of financial flows; insufficient reliability of the domestic stock market and insurance institutions; distortion of competition mechanisms; informal employment and shadowing of wages; manipulation of the amount of official income;

It is emphasized that the State fiscal policy of the period of Ukraine's independence was characterized by considerable pressure on taxpayers, which significantly affected the development of the shadow sector of the economy. It is concluded that overcoming the negative trend of redistribution of national income in favor of the shadow economy requires a set of measures to ensure national security, aimed at controlled liberalization of the tax system, improving the investment climate, along with strengthening criminal, administrative, financial liability for violations of tax legislation, introduction of significant control over the expenditures of individuals, the establishment of effective interaction between the subjects of military support of national security, law enforcement and regulatory agencies.

A special role in these and other measures of national security is assigned to public administration measures aimed at ensuring sustainable economic growth and creating favorable conditions for business development in Ukraine, tax system reform and reform of the State Fiscal Service of Ukraine.

Key words: fiscal policy, national security, fiscal service, administration.

Постановка проблеми. В умовах недостатньої ефективності здійснення державного управління в різних сферах суспільних відносин протягом останніх років, необхідність провадження нових дієвих механізмів, створення ефективної, прозорої та гнучкої структури публічної адміністрації, що здатна виробляти і реалізовувати державну фіскальну політику, спрямовану на сталий розвиток суспільства і адекватне реагування на внутрішні та зовнішні виклики національної безпеки, стає очевидною.

Це вимагає трансформації та системного удосконалення окремих організаційно-правових механізмів у сфері забезпечення національної безпеки держави за участю широкого кола суб'єктів виконавчої гілки влади, з урахуванням передового світового досвіду та країн Європейського Союзу щодо покращення інвестиційного клімату в Україні, спрощення податкової системи, підвищення продуктивності та якості адміністрування податків, ліквідації

поширених схем ухилення від оподаткування, усунення неузгодженостей.

Для забезпечення економічного розвитку держави особливої актуальності набули питання вдосконалення фіскальної політики до сучасних реалій, оптимізації податкової системи та посиленні сервісних функцій Державної фіскальної служби України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблематики публічного адміністрування центральними органами виконавчої влади присвячені наукові праці таких вчених, як В.Б. Авер'янова, С.С. Алексєєва, Г.В. Атаманчука, О.А. Банчука, Д.М. Бахраха, І.Л. Бачило, Ю.П. Битяка, В.О. Демиденко, Є.В. Доніна, Р.А. Калужного, Т.О. Коломєць, В.К. Колпакова, В.В. Копейчикова, Р.С. Мельника, О.Ф. Скакуна, Ю.М. Старілова та ін. Однак, складність і комплексність зазначеної проблеми зумовлюють необхідність виявлення та дослідження

історико-правових аспектів розвитку державної фіскальної політики, що стали підставами для її реформування.

Матюю статті є отримання наукового результату у вигляді теоретичних положень щодо обумовленості розгляду державної фіскальної політики в контексті службово-бойового забезпечення національної безпеки України.

Викладення основного матеріалу. Історико-правовий аналіз низки джерел свідчить, що відправною точкою на шляху політичних, економічних та правових реформ для нашої держави стало прийняття Закону УРСР “Про економічну самостійність Української РСР” на основі Декларації про державний суверенітет України, котрим було визначено зміст, мету і основні принципи економічної самостійності України як суверенної держави [1; 2].

Запроваджена економічна реформа в новоствореній незалежній державі передбачала перехід до ринкових відносин, що передбачало зміну форм власності, фінансової системи та легалізації підприємницької діяльності. Правову основу для забезпечення цього процесу склали закони “Про власність” [3], “Про підприємництво” [4], “Про господарські товариства” [5], “Про підприємства в Україні” [6] та ін. Закладена правова основа достатньо ефективно вплинула на швидкість розвитку підприємств недержавної форми власності. Економічним ефектом цього стало те, що поступово відбувалися зміни у виробництві валового внутрішнього продукту на користь підприємств недержавної форми власності.

Загальновідомо, що податки завжди були ефективним засобом державного регулювання розвитку економіки в умовах формування ринкових відносин, а реалізація цієї функції держави й складає в сучасних умовах фіскальну політику України, тобто систему заходів щодо регулювання сукупного попиту і реальних національних доходів за допомогою державних витрат, трансферних виплат і оподаткування. Ми вважаємо, що проблематика ефективності оподаткування сьогодні має надважливе значення.

У літературі відзначається слушна думка, що при аналізі податків варто виділяти два її аспекти: 1) у широкому розумінні, потрібно мати на увазі, що податки впливають на економічне зростання, форми та методи фінансового контролю за сплатою податків, пропорції розподілу сукупного продукту, рівень зайнятості, сукупний попит, рівень заощаджень, інвестицій, інфляцію та ін.; 2) у вузькому розумінні – методи податкової роботи: механізми визначення бази оподаткування, ставки оподаткування, порядок розрахунку податкового зобов'язання, порядок вирішення суперечок, принципи надання податкових пільг та ін. [7, с. 179-182].

Ретроспективний аналіз дає можливість зазначити, що вітчизняна система оподаткування формувалась на базі фінансової системи, котра діяла в умовах, коли ринкові відносини в економіці ще не були переважними, а більшість підприємств перебувала в державному секторі власності. Відповідно застосовувалися старі методи контролю за фінансово-господарською діяльністю підприємств та сплатою ними обов'язкових платежів.

Тож варто погодитися з думкою Т.В. Сараскіної про те, що податкова політика періоду становлення незалежної держави, відзначилась значним податковим тиском, нестабільністю [8, с. 12-13]. Показовим був Закон України “Про оподаткування доходів підприємств і організацій”, що діяв з 1 січня по 31 грудня 1992 року, а потім з 1 квітня 1993 року по 31 грудня 1994 року, норми якого передбачали стягнення податку на доходи підприємств за ставкою 18% з віднесенням до бази оподаткування фонду заробітної плати – суто собівартісної категорії [9]. Закон України “Про податок на добавлену вартість” від 20 грудня 1991 року слід також віднести до переліку невдалих прикладів впливу податкової системи на впровадження в Україні ринкових відносин [10].

Нажаль, як тоді, так і зараз податкова система та фіскальна політика в цілому, піддається достатньо гострій критиці через її суто фіскальну спрямованість. Так, діючим Податковим кодексом України задекларовано, що вітчизняна податкова система має будуватися на принципах загальності оподаткування, рівності усіх платників перед законом, невідворотності настання визначеної законом відповідальності у разі порушення податкового законодавства, презумпції правомірності рішень платника податку в разі, якщо норма закону чи іншого нормативно-правового акта, виданого на підставі закону, або якщо норми різних законів чи різних нормативно-правових актів припускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків платників податків або контролюючих органів, внаслідок чого є можливість прийняти рішення на користь як платника податків, так і контролюючого органу, фіскальної достатності, соціальної справедливості, нейтральності оподаткування, стабільності, рівномірності та зручності сплати, єдиного підходу до встановлення податків та зборів [11]. Хоча, якщо порівнювати з відповідними положеннями Закону України “Про систему оподаткування”, який вже втратив чинність, на нашу думку, суттєвим недоліком діючого Податкового кодексу України є не включення таких базових принципів як стимулювання підприємницької, виробничої та інвестиційної активності, економічної обґрунтованості [12], адже саме їх реалізація здатна забезпечити сталий економічний розвиток та покращення інвестиційного клімату.

Варто зазначити, що починаючи з травня 2015 року до цього часу Радою бізнес-омбудсмена як постійно діючим консультативно-дорадним органом Уряду отримано 1179 скарг, більшість з яких пов'язана з податковими питаннями [13]. Наразі ж Міністерством фінансів України опрацьовується пакет змін щодо удосконалення податкової системи з метою зменшення тиску на бізнес, створити умови для його розвитку [14] та перетворити Державну фіскальну службу з контролюючого органу на сервісну службу [15].

Нагадаємо, що Державну фіскальну службу України було утворено на базі Міністерства доходів і зборів України постановою Кабінету Міністрів України від 21 травня 2014 року № 160 “Про утворення Державної фіскальної служби” [16]. Згідно статті 1 “Положення про Державну фіскальну службу України” [17] її діяльність спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів.

І.П. Яковлев, здійснивши ретроспективний огляд реорганізаційних заходів, котрі призвели до виникнення фіскальної служби, цілком слушно підкреслив закономірність таких змін через невідповідність обсягу повноважень, більш характерних для інспекцій, агентств або служб, статусу Міністерства доходів і зборів України [18, с. 63-64]. Мова йде про те, що до завдань Міністерства доходів і зборів України було віднесено реалізацію єдиної державної податкової та митної політики, хоча забезпечення формування даної політики здійснювалося ним лише в частині адміністрування загальнообов'язкових платежів у той час, коли формування інших частин податкової і митної політики покладалося на Міністерство фінансів України [18, с. 64]. Цілком вірогідним вектором розвитку цього органу влади вбачалося відновлення діяльності податкової і митної служб як окремих центральних органів, діяльність яких мала спрямовуватися та координуватися Урядом через Міністра фінансів України [18, с. 64].

На нашу думку, створення Державної фіскальної служби України забезпечило приведення у відповідність її статусу як центрального органу виконавчої влади до положень статті 16 Закону України “Про центральні органи виконавчої влади”, згідно якої центральні органи виконавчої влади утворюються для виконання окремих функцій з реалізації державної політики як служби, агентства, інспекції.

Зазначимо, що саме в Конституції України закріплюється положення про те, що організація і діяльність органів виконавчої влади визначається виключно законами. Наразі ж діяльність Державної фіскальної служби України врегульовано постановою Уряду “Про Державну фіскальну службу”, якою затверджено “Положення про Державну фіскальну службу України”. Отже, фактично з травня 2014 року до цього часу реалізація державної податкової політики, державної політики у сфері державної митної справи, державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску здійснюється без базового законодавчого акту, яким би було врегульовано основи діяльності Державної фіскальної служби України.

Сьогодні, коли ще триває податкова реформа, питання визначення компетенції вказаного органу стоїть надзвичайно гостро та привертає увагу як науковців, так і практиків. На його вирішення, на наш погляд, суттєво впливає дослідження механізму правового регулювання її діяльності зважаючи на те, що саме нормами права мають бути закріплені цілі утворення Державної фіскальної служби України, функції, завдання та встановлення певних повноважень по їх здійсненню. Переконані, що такі норми мають бути закріплені виключно в нормативних актах вищою юридичної сили – законах.

І. Якушник, дослідивши особливості розвитку податкової системи протягом дев’яностих років, цілком слушно виокремив, що головними її негативними чинниками були: 1) створення податкової системи відбулося без достатнього теоретико-методологічного обґрунтування шляхом некритичного перенесення зразка податкової системи країн з розвиненими ринковими відносинами; 2) невідповідність системи оподаткування реальному соціально-економічному стану країни; 3) постійне посилення фіскальної ролі податків [19, с. 148-150]. На нашу думку, сьогодні наведений перелік не втрачає актуальності.

Поділяємо думку багатьох авторів про те, що фіскальна політика держави може вважатися ефективною лише тоді, коли вона стимулює активну підприємницьку діяльність, накопичення інвестицій, відтворення і розвиток виробничого сектора економіки.

В той же час, системні прорахунки держави у податковій, фінансово-кредитній та інших сферах економіки, невиваженість в адмініструванні податків та недоліки в їх правовому регулюванні, розпад виробничих зв’язків тощо, призводять до поглиблення економічної кризи, втрати платоспроможності громадян, “вимивання” оборотних коштів підприємств, спаду виробництва, “тінізації” суспільно-економічних відносин.

За оцінками FATF реальні обсяги тіньової економіки у високо розвинутих країнах на рівні 17 відсотків ВВП, у країнах, що розвиваються, – 40, у країнах з перехідною економікою – понад 20 відсотків ВВП. За висновками зарубіжних експертів, Україна належить до країн з найбільш тінізованою економікою. Рівень її тінізації, за їх розрахунками, становить близько 50 відсотків. За матеріалами Держфінмоніторингу лише за січень-травень 2015 року, загальна сума фінансових операцій, які можуть бути пов’язані з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, становить 12,6 млрд. грн., а сума фінансових операцій, які можуть бути пов’язані з учиненням інших злочинів, становить 2,9 млрд. гривень [20]. З іншого боку, певні дослідження прихованих економічних процесів, здійснені зарубіжними та вітчизняними вченими, дозволили визначити, що достатньо великою складовою тіньової економіки є й “кримінальна економіка”.

Для України легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, є порівняно новим складом

злочину. Статистичні данні переконують в неготовності української правоохоронної системи ефективно боротися з цим кримінальним явищем. Так, за даними Генеральної прокуратури України, за період з 2013 по жовтень 2015 року правоохоронними органами обліковано 790 кримінальних проваджень, з яких у 277 вручено повідомлення про підозру, а спрямовано до суду з обвинувальним актом лише 224 кримінальних провадження [21].

На стан розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом суттєво впливають висока латентність даного злочину, приховані механізми легалізації з відповідними фінансовими операціями, склад злочинних груп з диференційованим поділом ролей, відсутність дієвих механізмів відстеження «брудних» фінансових потоків за кордон, найгостріший дефіцит кваліфікованого кадрового апарату правоохоронних органів для боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним, гостра нестача відповідного методичного забезпечення процесів їх виявлення та розслідування.

На думку О.П. Рябенко до основних причин тінізації економіки належать: кризовий стан української економіки; неефективність та деформація системи управління; відсутність стабільного законодавства, яке б чітко регламентувало економічну діяльність, сприяло б реалізації приватної ініціативи та подоланню правового нігілізму влади і населення країни; недосконалість системи обліку та звітності; надмірний податковий тиск, антагоністичний з інтересами та можливостями переважної кількості фізичних та юридичних осіб, які діють у межах законодавчого поля; відсутність інвестиційної альтернативи тіньовим капіталам; формування професійної організованої злочинності, інтеграція організованої злочинності з суб’єктами підприємницької діяльності; незахищеність громадян і підприємств від посягань злочинних формувань, встановлення контролю за їх діяльністю з боку цих структур; корумпованість управлінських структур, адміністративні бар’єри, правова незахищеність суб’єктів економічної діяльності від зловживань, протидії та вимагань з боку чиновників державного апарату на всіх його рівнях [22, с. 11]. Підтримуємо зазначену позицію.

Досить тривалий час продовжують існувати головні два підходи до реформування фіскальної політики, що має забезпечити детінізацію економіки та стимулювати її зростання. Т.В. Сараскіна цілком правильно підкреслила, що перший підхід можна назвати “фіскальним”, адже базується на припущенні, що максимальна лібералізація податкової бази не обов’язково веде до покращення бізнесу і легалізації тіньової економіки, тоді ж як різке зниження податкових надходжень коштів до бюджету обов’язково призведе до неможливості фінансування основних його статей [8, с. 16]. Другий підхід автором визначений як ліберальний та кардинально іншого спрямування. Його прибічники вважають, що саме різке зменшення податкового тиску дозволить стимулювати підприємницьку активність та запровадити реальні ринкові механізми, як наслідок, це дозволить не тільки збільшити надходження бюджету, а й легалізувати більшу частину тіньової економіки [8, с. 16].

На нашу думку, кожен із запропонованих підходів, в тій чи іншій мірі, недостатньо повно враховує сучасні реалії, адже існуючий комплекс проблем економічного, політичного та правового характеру вимагає застосування комплексного підходу, налагодження роботи контролюючих і правоохоронних органів, а також публічного адміністрування в цій сфері.

Проблема подолання тіньової економіки в Україні стоїть надзвичайно гостро. Слід виділити такі ризики з боку тінізації економіки для результативності реформ: 1) збереження високого рівня тінізації фінансових потоків загрожують досягненню цілей стабілізації державного бюджету та знижує потенціал реформування фінансової системи;

2) недостатня надійність вітчизняного фондового ринку та страхових інститутів, спричинені їх інтегрованістю у тіньові схеми, є ризиком для запровадження II рівня пенсійної системи та переходу на страхову модель охорони здоров'я; 3) спотворення механізмів конкуренції внаслідок значних масштабів тінізації діяльності економічних суб'єктів та недостатня надійність вітчизняного фондового ринку через високий рівень тінізації фінансових потоків негативно позначаються на результативності реформ, спрямованих на покращення бізнес-клімату та залучення інвестицій; 4) неформальна зайнятість та тінізація заробітних плат негативно позначаються на розмірах страхових внесків до Пенсійного фонду, фондів соціального страхування та обсягах надходжень до бюджету, що негативно впливає на стабільність системи державних фінансів та солідарної пенсійної системи, стримують нагромадження коштів накопичувальної складової пенсійної системи та розвиток її інвестиційного потенціалу; 5) маніпуляції з розміром офіційних доходів дозволяють нелегально працюючим та працюючим, що отримують частку заробітної плати «у конвертах», необґрунтовано отримувати від держави соціальну підтримку, що може негативно позначитися на результативності вирішення завдань реформи системи соціальної підтримки; 6) тінізація земельних відносин перешкоджає формуванню ефективних механізмів управління ринком землі у контексті земельної реформи, реалізація земельної реформи без належного забезпечення інвентаризації, обліку, оцінки та контролю використання земель сприятиме подальшій тінізації ринку землі та створюватиме умови для легалізації правопорушень [23].

Як бачимо стабілізація економіки України вимагає здійснення комплексу заходів спрямованих на детінізацію фінансових потоків, легалізацію ринку праці та детінізацію земельних відносин. Впровадження дієвих заходів в житті та їх результативність залежатимуть від ефективності взаємодії всіх гілок влади та роботи широкого кола суб'єктів виконавчої гілки влади, що здійснюють адміністрування, з урахуванням передового світового досвіду та країн Європейського Союзу.

Достатньо важливим кроком у цьому напрямку є пропозиції Кабінетом Міністрів України. З кінця 2016 року

Урядом держави розпочато реалізацію низки законодавчих ініціатив щодо покращення інвестиційного клімату в Україні за рахунок спрощення податкової системи, підвищення прозорості та якості адміністрування податків, ліквідації поширених схем ухилення від оподаткування, усунення неузгодженостей, а також стосовно перегляду окремих повноважень контролюючих органів у сфері оподаткування, що в першу чергу стосується компетенції Державної фіскальної служби України.

Міністерством фінансів України опрацьовується пакет змін щодо удосконалення податкової системи з метою зменшення тиску на бізнес, створити умови для його розвитку [14] та перетворити Державну фіскальну службу з контролюючого органу на сервісну службу [15].

Цілком підтримуємо таку ініціативу, з огляду на що вбачається за доцільне врахувати дане положення в майбутньому базовому законі як цілі утворення даного центрального органу виконавчої влади. На наш погляд, це дозволить закласти законодавче підґрунтя для підвищення якості надання державних послуг громадянам та бізнесу та ліквідування можливості для суб'єктивізму та корупції у роботі податкових та митних органів як складових Державної фіскальної служби України.

Висновки. Державна фіскальна політика періоду становлення незалежності України характеризується достатньо значним тиском на платників податків, що суттєво вплинуло на розвиток тіньового сектору економіки. Для подолання негативної тенденції перерозподілу національного доходу на користь тіньової економіки необхідно провести комплекс заходів, направлених на значну лібералізацію системи оподаткування, поліпшення інвестиційного клімату, поряд з цим, посилити кримінальну, адміністративну, фінансову відповідальності за порушення законодавства в сфері оподаткування, ввести контроль за видатками фізичних осіб, налагодити ефективну взаємодію між правоохоронними та контролюючими органами. Особлива роль в проведенні цих та інших заходів, направлених на забезпечення сталого економічного зростання та створення сприятливих умов для розвитку бізнесу в Україні, відводиться проведенню реформи податкової системи та реформуванню Державної фіскальної служби України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Декларація про державний суверенітет України: Декларація від 16 липн. 1990 р. № 55-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/55-12>.
2. Про економічну самостійність Української РСР: Закон УРСР від 3 серпн. 1990 р. № 142-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/142-12>.
3. Про власність: Закон УРСР від 7 лютог. 1991 р. № 697-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/697-12>.
4. Про підприємництво: Закон УРСР від 7 лютог. 1991 р. від № 698-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/698-12>.
5. Про господарські товариства: Закон України від 19 вересн. 1991 р. № 1576-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>.
6. Про підприємства в Україні: Закон УРСР від 27 березн. 1991 р. № 887-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/887-12>.
7. Вдовиченко М. Податкова політика як інструмент макроекономічного регулювання. Реформа міжбюджетних відносин і проблеми розвитку податкової системи України. Матеріали науково-практичної конференції. Ірпінь : Академія державної податкової служби України. 1999. С. 179-182.
8. Сараскіна Т.В. Організаційно-правові засади діяльності податкової міліції в Україні: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.07 / Сараскіна Тетяна Василівна. Х., 2000. 189 с.
9. Про оподаткування доходів підприємств і організацій : Закон України від 21 лютог. 1992 р. № 2146-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2146-12>.
10. Про податок на добавлену вартість : Закон України від 20 грудн. 1991 р. № 2007-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2007-12>.
11. Податковий кодекс України : Закон України від 2 грудн. 2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
12. Про систему оподаткування : Закон України від 25 червн. 1991 р. № 1251-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1251-12>.
13. Квартальний звіт бізнес-омбудсмена (липень-вересень 2016). URL: <https://boi.org.ua/publications/reports/14-kvartalniy-zvt-radi-bznes-ombudsmana-lipen-veresen>.
14. "Мінфін презентував громадськості попередню версію змін до Податкового кодексу". URL: <http://www.minfin.gov.ua/news/view/minfin-prezentuvav-hromadskosti-poperedniu-versiiu-zmin-do-podatkovoho-kodeksu?category=novini-ta-media&subcategory=vsni-novini>.
15. "Уряд схвалив законопроекти, спрямовані на забезпечення реалізації рекомендацій МБФ у питанні реформування фіскальної служби". URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248980553&cat_id=244276429.
16. Про утворення Державної фіскальної служби: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 травня 2014 року № 160. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/160-2014-p>.
17. Про Державну фіскальну службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 травня 2014 року № 236. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-p>.

18. Яковлев І.П. Форми і методи публічного адміністрування у державній митній справі дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Яковлев Івано Петрович. О., 2016. 224 с.
19. Якушник І. Особливості розвитку та шляхи удосконалення системи оподаткування в Україні. Реформа міжбюджетних відносин і проблеми розвитку податкової системи України. Матеріали науково-практичної конференції. Ірпінь : Академія державної податкової служби України. 1999. С. 148-150.
20. Статистичні дані щодо отриманих Держфінмоніторингом повідомлень про фінансові операції протягом III кварталу 2015 року. URL: <http://www.gp.gov.ua>.
21. Основні показники органів досудового розслідування за 2013-2015 роки. Статистична інформація. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112169&libid=100820&c=edit&_cfo.
22. Рябенко О.П. Проблеми тінізації економіки в період формування ринкових відносин: Курс лекцій. Х. : Університет внутрішніх справ, 1998. 68 с.
23. Щодо пріоритетних напрямів детінізації економіки України. Аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/676/>.